

Мр Најаша Стојановић¹

ИСКЉУЧЕЊЕ ИЗ НАСЛЕЂА ПО НОВОМ ЗАКОНУ О НАСЛЕЂИВАЊУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Апстракт

Искључење из наслеђа (*exhereditatio nota causa*) је установа наследног права којом се потпуно или делимично одузима право на нужни део нужном наследнику, вољом завештаоца израженом на несумњив начин у тестаменту, из узрока одређених законом.

Анализа ове установе посматране кроз призму новог ЗНС показује да је законодавац Републике Србије у начелу остао доследан решењима садржаним у ЗНС из 1974. године, са извесним одступањима.

Прво одступање везује се за формулацију узрока искључења из наслеђа. Решење садржано у новом ЗНС одговара интересима нужних наследника, јер се сужава круг повреда законских дужности или моралних обавеза због којих они могу бити искључени из наслеђа. Такође, оно олакшава посао судији, јер је ограничен број повреда законских дужности или моралних обавеза које могу бити узрок искључења. Међутим, овакво решење не одговара интересима завештаоца, јер га онемогућава да искључи нужног наследника због повреде неких других законских дужности или моралних обавеза.

Друго одступање везује се за време у коме узрок искључења мора постојати. Сматрамо да решење садржано у новом ЗНС о постојању узрока искључења у време *delatio hereditatis* заслужује критику, јер дозвољава искључење "у празно", кажњавање које се темељи на узроку који ће можда настати, а можда и неће у време смрти оставиоца. Мишљења смо да такву произвољност и неодређеност у праву не треба дозвољавати и да је било непотребно мењати одредбу ЗНС из 1974. године о постојању узрока искључења из наслеђа у време састављања тестаментa.

Кључне речи: искључење из наслеђа, Нови ЗНС РС.

¹ асистент приправник Правног факултета у Нишу

1. Уводне напомене

Искључење из наслеђа (*exhereditio nota causa*) је потпуно или делимично одузимање права на нужни део нужном наследнику, вољом завештаоца израженом на несумњив начин у тестаменту, из узрока таксативно наведених у закону².

Установа искључења из наслеђа је једна врста грађанске казне³ која у нашем праву постоји паралелно са установама неспособност за наслеђивање (*incapacitas*) и недостојност за наслеђивање (*indignitas*) које, такође, имају казни карактер. Но, за разлику од неспособности за наслеђивање и недостојности за наслеђивање које наступају по сили закона чим се појави неки од разлога који води наследничкој неспособности односно наследничкој недостојности, до искључења из наслеђа долази само ако завешталац своју намеру о искључењу одређеног наследника изрази на несумњив начин у тестаменту. *incapacitas* и *indignitas* могу погодити све универзалне сукцесоре (законске, тестаменталне и нужне наследнике), а *exhereditio nota causa* се везује само за нужне наследнике. Наследнику неспособном да наслеђује или недостојном да наслеђује одузима се могућност стицања по наследно-правном основу, тако да он не може ништа као универзални правни следбеник одређеног оставиоца добити из заоставштине. Код искључења из наслеђа могуће је, зависно од изражене воље завештаоца, да искључени нужни

² Установа искључења из наслеђа има дугу правну историју. Писани трагови сведоче да су вавилонско право, античко грчко право и римско право познавали могућност искључења из наслеђа. Но, за разлику од искључења из наслеђа у вавилонском праву и античком грчком праву које је било, практично, последица примене неких других правних института (у вавилонском праву искључење из наслеђа је било последица искључења детета од стране оца из дечијег односа, у античком грчком праву искључење из наслеђа је било последица примене института *apokeryxis* и института одбацивања детета од стране оца одмах по његовом рођењу), у римском праву искључење из наслеђа се могло вршити само у форми тестаментна као правног посла *mortis causa*. О томе детаљније види: Хамурабијев законик (пар. 168. и пар. 169.). Према објављеном преводу С. Јасић, *Закони старог и средњег вијека*, Београд, 1968., стр. 41-42; И. Пухан, *Римско право*, Београд, 1969., стр. 384-385; А. Ромац, *Римско право*, Загреб, 1981., стр. 381-382; С. Аврамовић, *Еволуција слободе тестирања у античком грчком праву* (докторска дисертација), Београд, 1981., стр. 93., стр. 125. и стр. 185; Д. Стојчевић, *Римско приватно право*, Београд, 1983., стр. 320.

³ Српским грађанским закоником из 1844. године је регулисана установа искључења из наслеђа (пар. 480.).

наследник не добије ништа из заоставштине или да добије само оно што тестватор одреди, а што је мање од вредности нужног дела.

Наше савремено наследноправно уређење познаје, поред искључења из наслеђа, још један облик разбаштињења нужних наследника, лишење права на нужни део (*exheredatio bona mente*). У основи ових наследно-правних института лежи воља завештаоца која мора бити изражена на несумњив начин у тестаменту. Дакле, искључиво од завештаоца зависи да ли ће и поред постојања узрока искључења односно лишења ставити у дејство механизам ових наследно-правних института. За разлику од искључења из наслеђа које је само грађанска казна за искљученог нужног наследника, лишење права на нужни део поред казног карактера, а кажњава се нужни наследник (и то само потомак завештаоца) због посебног начина живота којим угрожава своју егзистенцију и егзистенцију своје породице, има и заштитни карактер, јер се њиме штите интереси малолетних или пунолетних, а за привређивање неспособних потомака (тзв. привилегованих потомака) лишеног нужног наследника.

2. Услови за пуноважност искључења из наслеђа

Нужни наследник може бити искључен из наслеђа само из узрока наведених републичким законима о наслеђивању⁴. Међутим, да би уопште дошло до искључења из наслеђа и да би искључење било пуноважно, потребно је да завешталац то изрази у одређеном облику (чл. 43. ст. 1. ЗНЦГ и чл. 62. ст. 2. ЗНС). Наше право одређује да се то може учинити једино у облику прописаном за давање последње изјаве воље. Дакле, изјава о искључењу нужног наследника из наслеђа може наћи своје место једино у завештању и то у било којој форми, па чак и у форми усменог тестаента, ако постоје услови за састављање оваквог тестаента. Подразумева се да изјаву о искључењу нужног наследника из права на нужни део може дати само лице које има тестаменталну способност (узраст од 15 година, као објективни критеријум и способност за расуђивање, као субјективни критеријум).

Да би искључење нужног наследника из права на нужни део било пуноважно потребно је да оно буде у тестаменту изражено

⁴ За Републику Србију то је Закон о наслеђивању из 1995. године, (Сл. гласник Р Србије бр. 46/95.). У даљем тексту ЗНС. За Републику Црну Гору то је Закон о наслеђивању из 1975. године, (Сл. лист СР Црне Горе, бр. 4/76, 10/76, 22/78, 34/86.). У даљем тексту ЗНЦГ.

на несумњив начин (чл. 43. ст. 1. ЗНЦГ и чл. 62. ст. 2. новог ЗНС). Употреба правно-техничког термина "несумњив начин", у теорији се двоструко схвата. Неки теоретичари сматрају да се под тим термином једино може подвести изричито искључење⁵, а други сматрају да овај термин подразумева и прећутно искључење⁶.

Републички наследно-правни прописи не одређују, као услов за пуноважност искључења нужног наследника из права на нужни део, навођење узрока због којих се врши искључење. Законодавци само препоручују навођење узрока, али не обавезују. Овакав став законодаваца може се правдати тиме да се оставља завештаоцу да он сам одлучи да ли ће ширем кругу људи обелоданити неке чињенице које би штетиле његовом угледу и угледу његове породице. Међутим, навођење узрока искључења из наслеђа је од велике важности за остварење намере завештаоца да се одређени нужни наследник искључи, с обзиром на то да узрок искључења не мора и, по правилу, није познат заинтересованим лицима који се позивају на искључење и који морају доказати да је искључење основано. Због тога је и оправдано схватање изнето у теорији да навођење узрока искључења у тестаменту, са једне стране, смањује могућност оспоравања одредбе о искључењу, а са друге стране, олакшава доказивање постојање узрока искључења у случају спора⁷.

Наследно-правни прописи Републике Србије и Републике Црне Горе не обавезују завештаоца да наведе узрок или узроке због којих искључује одређеног нужног наследника. Међутим, поставља се врло интересантно питање, да ли надлежни суд, ако је већ завешталац изнео у тестаменту неки од узрока искључења, у оцењивању оправданости искључења нужног наследника може да делује шире, тј. да утврђује постојање узрока које завешталац није навео. У судској пракси је на ово питање дат негативан одговор⁸.

⁵ Б. Базала, *Нужно наслеђство, Наша законитост*, бр. 3-4/57., стр. 138; *Креч - Павић, Коментар Закона о наслеђивању, Загреб, 1964.*, стр. 141.

⁶ М. Педерин, *Закон о наслеђивању, Одвјетник*, бр. 9-10/55., стр. 14; С. Марковић, *Наследно право, Београд, 1981.*, стр. 204; О. Антић, *Искључење из права на нужни део, Правни живот*, бр. 5/84., стр. 580; В. Ђорђевић - С. Сворцан, *Наследно право, Београд, 1992.*, стр. 166; В. Ђорђевић, *Наследно право законских наследника, Ниш, 1995.*, стр. 156.

⁷ С. Марковић, *op. cit.*, стр. 204; О. Антић, *Наследно право, Београд, 1994.*, стр. 143; В. Ђорђевић, *op. cit.*, стр. 155.

⁸ Тако је нпр. решењем Савезног Врховног суда, Гж. 54/55. од 24.4.1955. године одређено да "при оцени питања да ли је оставилац тестаментом основано искључено из наслеђа свог нужног наследника, суд се може упустити у утврђивање само оних чињеница и у оцени само оних услова који

У теорији је изнето мишљење да је суд дужан утврдити да ли је завешталац желео да искључи одређеног нужног наследника и да ли је то искључење изражено на несумњив начин, а с обзиром на то да законодавци Републике Србије и Републике Црне Горе препоручују, а не обавезују завештаоца да наведе узрок искључења, потребно је увек да суд, поред наведеног узрока искључења и чињеница које се односе на тај узрок, утврђује постојање и других узрока искључења, иако их завешталац није изричито навео, само ако се може претпоставити и утврдити да је завешталац имао у виду одређени узрок искључења⁹.

За разлику од ЗНЦГ (такво решење има и ЗНС из 1974. године) који својим чл. 43. ст. 2. одређује да узрок искључења нужног наследника из права на нужни део мора постојати у време састављања тестаментa у коме је садржана изјава о искључењу, нови ЗНС садржи другачије решење. Наиме, чл. 62. ст. 3. новог ЗНС одређује да "узрок искључења мора постојати у време оставиоачеве смрти". Полазећи од садржине чл. 62. ст. 1. ЗНС ("искључење мора бити учињено у облику потребном за завештање"), и узимајући у обзир садржину ст. 3. истог члана, наилазимо на недоследност законодавца. Нужни наследник може бити искључен из наслеђа једино тестаментом. Ако се узме у обзир да се завештање врло ретко или скоро никада не саставља пред смрт оставиоца, а узрок искључења мора постојати у време смрти оставиоца, и ако се пође од тога да нужни наследник може бити искључен из права на нужни део само из неког узрока предвиђеног чл. 61. ст. 1. ЗНС, поставља се питање како може завешталац искључити нужног наследника из права на нужни део, ако узрок искључења не постоји у време састављања тестаментa. Ако би се прихватило такво искључење, то би било искључење у празно, кажњавање које се темељи на узроку који ће можда настати, а можда и неће у време *delatio hereditatis* оставиоца. Мислимо да такву произвољност и неодређеност у праву не треба дозвољавати.

Лако се може бранити овакво законско решење ако се узрок искључења простире у дужем временском периоду и траје све до смрти оставиоца (нпр. кад је реч о нераду и непоштеном животу), а шта ћемо са узроцима искључења који настају много пре смрти оставиоца и временски су ограничени (нпр. извршење неког кривичног дела према детету оставиоца).

су у тестаменту наведени као разлог искључења из наследства". Одлука наведена код: О. Антић, оп. cit., стр. 139.

⁹ *Креч - Павић, оп. cit., стр. 580; О. Антић, оп. cit., стр. 139.*

Сматрамо да узрок искључења мора да постоји у време састављања тестаментa у коме је садржана изјава о искључењу. Нужни наследник може бити искључен вољом завештаоца само због разлога за искључење који је тестатору познат, јер се нико не може казнити за нешто што није учинио, дакле, кажњавање за будућност наше право не познаје. У прилог овом схватању иде и следећи аргумент. Завешталац је тај који једино може, не рушећи конструкцију установе *exheredatio nota causa* да искључи нужног наследника. Заинтересована лица то не могу, а то право не припада ни суду.

На основу напред изнетог, сматрамо да решење садржано у новом ЗНС о постојању узрока искључења у моменту смрти оставиоца заслужује критику и да је било непотребно мењати одредбу ЗНС из 1974. године о постојању узрока искључења у време смрти оставиоца.

3. Узроци искључења из наслеђа

Републички наследно-правни прописи као узрок искључења из права на нужни део помињу теже огрешење о завештаоца повредом неке законске или моралне обавезе. Међутим, када говори о овом узроку искључења нови ЗНС га истовремено и ближе одређује наводећи које то повреде законских дужности или моралних обавеза, којима се нужни наследник теже огрешује о завештаоца могу бити конкретни узрок искључења, онемогућавајући на тај начин да се применом аналогије подводе под узрок искључења из чл. 61. ЗНС неке друге повреде законских дужности или моралних обавеза, осим: увредљивог или грубог одношења према завештаоцу; учињеног кривичног дела према одређеним субјектима; и одавања нераду и непоштену животу. За разлику од решења које даје нови ЗНС, наведени узрок искључења у ЗНЦГ (такво решење има и ЗНС из 1974. године) може се широко тумачити, те се повреда било које дужности прописане законом (нпр. законско издржавање, верност, узајамно поштовање и помагање између брачних другова, чување малолетне деце и старање о њиховом животу и здрављу, као и о њиховом школовању и стручном образовању итд.), или моралне обавезе (нпр. помагање у невољи, уважавање и поштовање, посећивање у току болести, пружање повремене материјалне помоћи итд.), која је за последицу имала теже огрешење о завештаоца може узети као узрок искључења.

Сматрамо да решење које даје нови ЗНС одговара интересима нужних наследника, јер се сужава круг повреда законских дужности или моралних обавеза због којих они могу бити искључе-

ни из наслеђа. Такође, овим решењем се олакшава посао судији, јер је ограничен број повреда законских дужности или моралних обавеза које могу бити узрок искључења. Међутим, за завештаоца овакво решење је неправично, јер га онемогућава да искључи нужног наследника због повреде неких других законских дужности или моралних обавеза.

За разлику од ЗНС из 1995. године који навођењем конкретних узрока искључења из наслеђа, практично, одређује у којим случајевима повреда законске дужности или моралне обавезе има за последицу теже огрешење о завештаоца, чиме се олакшава посао судији који треба само да утврди да ли постоји такав узрок искључења, ЗНЦГ (такво решење има и ЗНС из 1974. године) препушта судији да утврди да ли постоји повреда неке законске дужности или моралне обавезе и да ли се таквом повредом искључени нужни наследник теже огрешио о завештаоца. Тежину огрешења о завештаоца повредом неке законске дужности или моралне обавезе суд процењује на основу субјективног и објективног критеријума. Дакле, како по ставу искљученог нужног наследника према повреди односне дужности (обавезе), тако и по схватању које у друштву постоји о томе да ли је реч о тежој или лакшој повреди¹⁰.

Као што смо напоменули, нови ЗНС узрок искључења теже огрешење о завештаоца повредом неке законске дужности или моралне обавезе ближе одређује наводећи, да се теже огрешује о завештаоца нужни наследник који се према завештаоцу увредљиво или грубо односио (чл. 61. ст. 1.). По слову закона, за постојање овог узрока искључења довољан је само један облик наведеног понашања.

Увредљиво се понаша према завештаоцу нужни наследник који својим изјавама или делима, омаловажава, потцењује или понижава личност тестатора, чиме утиче на његов углед који има у средини у којој живи, а и широј социјалној средини, његову част и достојанство. Тако, називање завештаоца, који има одређене физичке недостатке, пред другим људима, наказом, глуваром, муцавцем итд. и употреба ових израза на дуже време, по нашем мишљењу, може представљати разлог за искључење. Такође, шамарање, плување или малтретирање завештаоца на други начин на јавном месту и то у дужем временском периоду, може бити разлог за искључење.

Грубо понашање нужног наследника према завештаоцу може се манифестовати на различите начине: излагањем физичким

¹⁰ N. Gavella, *Насљедно право, Загреб, 1986., стр. 144.*

или душевним патњама, мучењем глађу, принуђивањем на просјачење, на вршење проституције, на вршење кривичних дела и све то у дужем временском периоду.

Нови ЗНС одређује да узрок искључења из права на нужни део може бити са умишљајем извршено кривично дело. Дакле, полазећи од законске формулације, свако кривично дело учињено са умишљајем може бити узрок искључења, за разлику од решења које даје ЗНЦГ (такво решење има и ЗНС из 1974. године) да се само тежа кривична дела извршена са умишљајем могу узети као узрок искључења.

Кривично дело мора бити учињено са умишљајем, директним или евентуалним. Нехотично учињено кривично дело не може бити узрок искључења, а такође, и кривично дело учињено у крајњој нужди или нужној одбрани. За постојање овог узрока искључења није од утицаја да ли је искључени нужни наследник био извршилац, саизвршилац или саучесник (као подстрекач или помагач).

Нужни наследник мора бити правноснажном пресудом оглашен кривим за учињено кривично дело које је узрок искључења. Од овог правила, према ставу изнетом у теорији, постоје изузеци и то кад је у питању немогућност покретања или даљег настављања кривичног поступка због застарелости кривичног гоњења, амнестије, помиловања, или због тога што је нужни наследник после покретања кривичног поступка оболео од неког трајног душевног оболења итд¹¹. Сматрамо да нужни наследник за учињено кривично дело мора бити осуђен у кривичном поступку. До правноснажности кривичне пресуде њега штити процесни принцип невиности. Не донесе ли се пресуда којом се нужни наследник оглашава кривим, такав нужни наследник има право да наслеђује.

Кривично дело, да би било узрок искључења из наслеђа, мора бити учињено са умишљајем према тачно одређеним субјектима, а то су: завешталац, његово дете, усвојеник, брачни друг и родитељи.

Употреба израза "дете" подразумева како брачног, тако и ванбрачног првостепеног потомка (не и даље потомке) завештаоца.

Под усвојеником, узимајући за полазну основу маргинални наслов и садржину чл. 34. и чл. 35. новог ЗНС, треба разумети како усвојеника из потпуног усвојења, тако и усвојеника из непотпуног усвојења и то само ако адоптату из непотпуног усвојења

¹¹ *Креч - Павић, op. cit., стр. 138; С. Марковић, op. cit., стр. 201; О. Антић, op. cit., стр. 140.*

право наслеђа уговором о усвојењу није искључено. Ако је према усвојенику из непотпуног усвојења, чије је право наслеђа ограничено, учињено кривично дело, по нашем мишљењу, то може представљати узрок искључења и наслеђа. Нужни наследник који је са умишљајем учинио кривично дело према усвојенику коме је наследничко својство одузето не би могао бити искључен из наслеђа јер, сматрамо да смисао навођења детета, усвојеника, брачног друга и родитеља у чл. 61. ст. 1. новог ЗНС лежи у заштити интереса могућих наследника, а усвојеник коме је право наслеђа одузето уговором о усвојењу то евидентно не може да буде, осим ако тестаментом није одређен за универзалног сукцесора.

Под изразом "родитељи" треба подразумевати брачне и ванбрачне родитеље, али и усвојиоце из потпуног усвојења, с обзиром на то да су у погледу наслеђивања усвојеника и његових потомака изједначени са биолошким родитељима (чл. 37. новог ЗНС). По нашем мишљењу, са умишљајем учињено кривично дело према усвојиоцу из непотпуног усвојења који испуњава законом постављене услове за стицање наследничког својства, такође, представља узрок искључења из наслеђа.

У теорији је изнето схватање да је брачни друг завештаоца лице са којим је завешталац био у браку у време извршења кривичног дела¹², а не лице које је било са њим у браку у време искључења из наслеђа¹³, јер се може десити да завешталац у време искључења из наслеђа буде у браку са другим лицем, а да нужни наследник из наслеђа буде искључен због кривичног дела учињеног према бившем супружнику. Да ли је брачни друг завештаоца родитељ или сродник нужног наследника искљученог из наслеђа, није од утицаја за постојање овог узрока искључења.

Завешталац може искључити нужног наследника из наслеђа ако се он одао нераду и непоштеном животу (чл. 61. ст. 1. новог ЗНС).

Термин "одавање нераду" законодавац ближе не одређује. У теорији је изнето схватање да под нерадом треба подразумевати трајно, својевољно и неоправдано избегавање или напуштање рада¹⁴. Зато не може бити искључен универзални сукцесор који је незапослен дуже време без своје кривице. Потребно је, дакле, да кумулативно постоји незапосленост трајније природе, и свесно и вољно неулагање потребних напора за обезбеђивање материјалне

¹² О. Антић, *op. cit.*, стр. 141; В. Ђорђевић, *op. cit.*, стр. 153.

¹³ Креч - Павић, *op. cit.*, стр. 138.

¹⁴ Креч - Павић, *op. cit.*, стр. 139; С. Марковић, *op. cit.*, стр. 203.

егзистенције, већ живот на рачун других: завештаоца, сродника, друштвене заједнице.

ЗНС не одређује садржину појма "непоштен живот". У теорији, осим неких изузетака¹⁵, такође, се не даје ближе одређење овог термина. Сматрамо да под непоштеним животом треба подразумевати свако својевољно понашање које се противи правним или моралним схватањима о поштену животу средине у којој живи завешталац. Међутим, схватање завештаоачеве социјалне средине о поштену животу не може бити једино мерило за оцену да ли је понашање искљученог аморално или не. Ако то схватање битно одудара од оног које је усвојено у широј социјалној средини, у том случају питање да ли је искључени водио непоштен живот или не треба просуђивати према схватањима средине завештаоца, али у мери у којој оно није противно схватањима шире социјалне средине о непоштену животу¹⁶. По правилу, такво понашање се кажњава позитивно-правним прописима (коцкање, проституција, вршење крађа), али за постојање непоштеног живота довољно је да је оно у супротности са моралним схватањима средине у којој живи завешталац (нпр. пијанство, употреба дроге, скитња, лењствовање, просјачење, дружење са људима који су се одали неком од ових порока итд.). Да ли се искључени одао непоштену животу, односно да ли се извесно понашање искљученог може подвести под овај термин, о томе одлучује суд полазећи редовно од моралних правила средине у којој је живео завешталац, уз обавезно консултовање позитивно-правних прописа. У теорији је изнето схватање да се повремено одавање неком облику непоштеног живота не може сматрати узроком искључења, већ је потребно да такво понашање буде трајније природе¹⁷. Такође, нема оправдања за искључењем из наслеђа ако нужни наследник ради, а повремено се одаје неком облику непоштеног живота¹⁸.

По слову закона, искључење из овог узрока је могуће ако кумулативно постоје оба услова: нерад и непоштен живот. Да ли је могуће искључење из наслеђа ако се нужни наследник само одао нераду или само одао непоштену животу. Судаћи по законској формулацији то је немогуће. У теорији је, међутим, изнето схватање да нужни наследник може бити искључен из наслеђа и ако се

¹⁵ *Креч - Павић, op. cit., стр. 140.*

¹⁶ *N. Gavella, op. cit., стр. 144.*

¹⁷ *С. Марковић, op. cit., стр. 204; О. Антић, op. cit., стр. 142; В. Ђорђевић, op. cit., стр. 154.*

¹⁸ *О. Антић, op. cit., стр. 142; В. Ђорђевић, op. cit., стр. 154.*

само одао непоштеном животу. Јер, по правилу, свако понашање које се може подвести под непоштен живот има за последицу нерад или рад који садржи елементе противправности или неморала. На другој страни, одавање нераду не мора имати за последицу непоштен живот. Могуће је да неко не ради, јер је добио велику суму новца на лутрији, или је годинама радио у иностранству, или је наследио заоставштину велике вредности итд¹⁹. Циљ уношења у законске текстове овог узрока искључења из наслеђа, по нашем мишљењу, лежи управо у онемогућавању наслеђивања универзалног сукцесора вољом завештаоца због поступака које животна средина тестатора редовно осуђује, а нема сумње да понашање које се може подвести под непоштен живот увек доживљава осуду завештаочевој животне средине.

Нови ЗНС не помиње као узрок искључења из наслеђа учињено кривично дело против друштвеног уређења Југославије, безбедности земље и њене одбрамбене снаге. За овакав став законодавца налазимо оправдање у чињеници да се овај узрок искључења није појављивао (барем на основу података којим располажемо) у пракси, тако да оно што право предвиђа као могућност, а стварност демантује, не треба ни да нађе своје место у закону.

4. Последице искључења из наслеђа

Искључени губи наслеђе у мери у којој је искључен (чл. 63. ст. 1. ЗНС).

Нужни наследник може бити искључен из права на нужни део потпуно и тада он не добија ништа из заоставштине као универзални сукцесор. Да ли овако искључени наследник може добити легат или корист по основу налога? Наследноправни прописи о томе не говоре, а у теорији је изнето схватање да искључени може добити неку корист из заоставштине коју му је завешталац оставио и поред искључења²⁰. Овакво схватање је прихватљиво, с обзиром на то да је реч, са једне стране, о сингуларном стицању, а искључење се односи на нужне наследнике као универзалне сукцесоре, а са друге стране, вољу завештаоца изражену на несумњив начин о остављању легата или неке друге користи из заоставштине искљученом треба поштовати до краја.

Међутим, ако се не може са сигурношћу утврдити да ли такво располагање у корист искљученог остаје или не, у теорији су

¹⁹ *Детаљније о томе: О. Антић, оп. cit., стр. 142.*

²⁰ *Б. Благојевић, Енциклопедија имовинског права и права удруженог рада, том II, Београд, 1978., стр. 482; О. Антић, оп. cit., стр. 144.*

изнете одређене претпоставке које за полазну основу имају обим искључења из наслеђа и време остављања легата. Тако, ако је легат остављен пре искључења, за наследника потпуно искљученог из наслеђа треба претпоставити да је воља завештаоца била да тај легат не припадне искљученом, а за наследника делимично искљученог из наслеђа, да такав легат остаје искљученом. Ако је легат остављен накнадно, дакле, после искључења, и упркос изјави о искључењу, треба узети да наследнику искљученом из наслеђа (потпуно или делимично) остаје корист одређена тестаментом. Такође, ако имамо случај остављања посредног или индиректног легата, полазећи од напред наведених параметара, наследнику потпуно искљученом из наслеђа, легатом оптерећени наследник није дужан да испуни легат, ако је до остављања оваквог легата дошло пре искључења, а наследнику делимично искљученом из наслеђа, универзални сукцесор оптерећен легатом дужан је да га испуни. Ако је посредни или индиректни легат остављен после давања изјаве о искључењу, треба узети да је наследник оптерећен легатом дужан да испуни такав легат²¹.

Делимично искључење постоји кад завешталац нужном наследнику оставља део који је по вредности много мањи од оног који би му припао по закону, као нужни део, да нема искључења. Али напомињемо, завешталац мора на несумњив начин изразити вољу у погледу преосталог дела који би припао нужном наследнику да нема искључења, јер ако то не би учинио нужни наследник би могао тражити надопуну свог нужног дела.

Нужни наследник потпуно искључен из наслеђа сматра се као да није постојао у време *delatio hereditatis* одређеног оставиоца, те да му никада и није припадало право на нужни део. Нужни наследник делимично искључен из наслеђа остаје и даље у положају универзалног сукцесора са смањеном вредношћу нужног дела.

Искључење из наслеђа, било оно потпуно или делимично, погађа само искљученог нужног наследника, дакле, има лично дејство. Уместо њега на наслеђе се позивају остали нужни наследници применом *ius representationis*, *ius accrescendi* или *ius ordinum*. Међутим, кад је реч о примени права прираштаја треба имати у виду да нужни део слободан за наслеђивање не прираста увек и само нужним наследницима. Из разлога што се његова вредност поново узима у обзир приликом утврђивања величине колективног нужног дела, расположивог дела заоставштине и појединачног нужног дела, што у крајњој линији, може имати за резултат да нужни део

²¹ *Креч - Павић, op. cit., стр. 144-145.*

слободан за наслеђивање (зависно од конкретног случаја), прирасте и законским наследницима позваним да наслеђују, па чак и да целокупна његова вредност оде на повећање расположивог дела заоставштине без икаквог утицаја на нужни део осталих нужних наследника.

Кад је реч о поклонима учињеним искљученом нужном наследнику, нови ЗНС одређује да се они урачунавају у наслеђе оном нужном наследнику који долази на наслеђе уместо искљученог (чл. 71.). ЗНЦГ има супротно решење и одређује да се поклони који су учињени искљученом нужном наследнику не урачунавају у наследни део универзалног правног следбеника који се позива на наслеђе уместо искљученог (чл. 56. ст. 1.).

Nataša Stojanović, LL.M.

**DISINHERITANCE IN ACCORDANCE WITH
THE NEW LAW OF INHERITANCE OF
THE REPUBLIC OF SERBIA**

The disinheritance represents a total or partial withdrawal of the right to compulsory portion from a heir entitled to portion of inheritance, made against the testator's will undoubtedly declared in the testament, due to the reasons stated by the law.

This institution was primarily discussed in the paper through the prism of the Law of Inheritance of the Republic of Serbia enacted in 1995. The solutions offered by the Law were analyzed concerning the regulation of the institution of disinheritance. Advantages and disadvantages of these stipulations were pointed out, as well as their similarities and differences with regard to the regulations of this institution defined in the Law of Inheritance of the Republic of Montenegro.

Key words: disinheritance, new Law of Inheritance.